

Inspiratiedocument **Oosteinde**

Samen aan de slag voor landschap en natuur

Landschapsbeheer Drenthe

Zorg voor ons landschap

Landschapsbeheer Drenthe

Colofon

Inspiratiedocument Oosteinde

Samen aan de slag voor landschap en natuur

Eindrapport december 2023

Opdrachtgever

Stuurgroep Regionaal Landschap

Opdrachtnemer

Landschapsbeheer Drenthe

T (0592) 316 616

info@lbdrenthe.nl

www.lbdrenthe.nl

Contactpersonen

Erwin Bruulsema

Stefan Pronk

Mart Siebering

Jurre Brouwer

Afbeeldingen

Medewerkers Landschapsbeheer Drenthe

Mede mogelijk gemaakt door

Nationaal Park
Dwingelderveld

Nationaal Park
Drents-Friese Wold

Nationaal Park
Hovingerveld

provincie Drenthe

Rijksoverheid

provinsje fryslân
provincie fryslân

Inhoudsopgave

- 1 Inleiding** 3
  - 1.1 Impuls Regionaal Landschap Drents-Friese grensstreek 4
  - 1.2 Impuls Streekbeheer Landschap 4
- 2 Ontstaan en ontwikkeling van het landschap in de Drents-Friese grensstreek** 6
- 3 Bewonersbetrokkenheid in Oosteinde** 10
  - 3.1 Uitbreiding netwerk 10
  - 3.2 Dorpsnetwerk 10
  - 3.3 Dorpsgemeenschap Oosteinde 10
- 4 Ideeën vanuit Oosteinde** 12
  - 4.1 Bloemrijke bermen 12
  - 4.2 Dr. Larijweg (dubbellint) 12
  - 4.3 Landelijke inpassing rondom erven 12
  - 4.4 Graslandbeheer 12
  - 4.5 Herstel en aanleg gevarieerde landschaps-elementen 12
  - 4.6 Aanleg dorpsboomgaard 13
  - 4.7 Determinatie fruitbomen Dr. Larijweg 13
  - 4.8 Aanplant rondom Agrarische bedrijven 13
  - 4.9 School betrekken bij groene onderwerpen 14
  - 4.10 Vasthouden water 14
  - 4.11 Vergroening diversen 14
- 5 Resultaten looptijd** 15
- 6 Aan de slag** 16
  - 6.1 Projectkansen 16
  - 6.2 Prioritering projectvoorstellen vanuit Oosteinde 17
  - 6.3 Vooruitblik en vervolgstappen 17

1 Inleiding

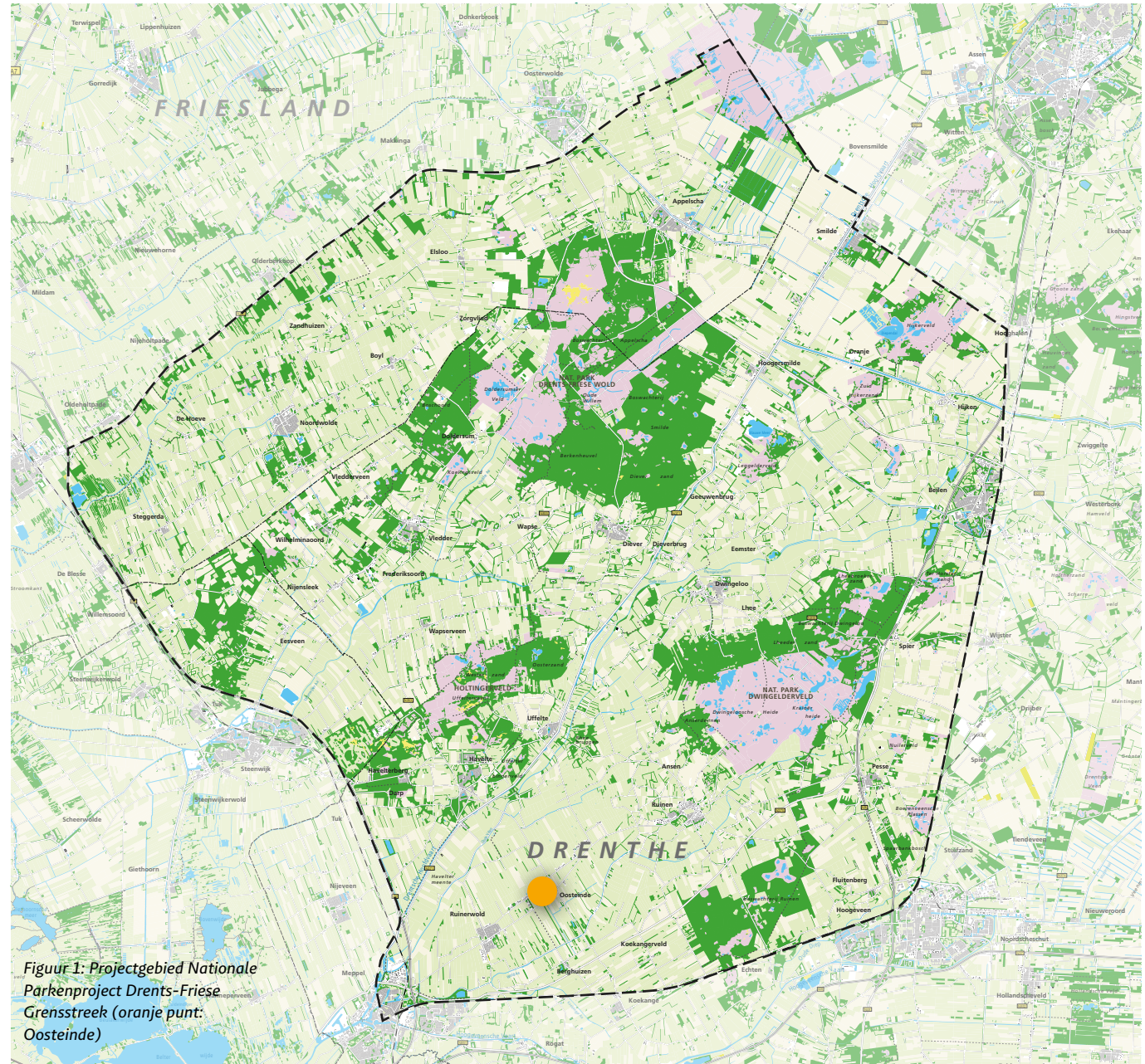
Gedurende de periode 2021-2023 is in Havelte gewerkt aan het project 'Impuls Streekbeheer Landschap'. Dit project maakt onderdeel uit van een overkoepelend impulsproject Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek.

Doel van de Impuls streekbeheer landschap was het vergroten van de betrokkenheid van bewoners uit Havelte bij de directe groene leefomgeving en het landschap in de Drents-Friese grensstreek en gezamenlijk plannen maken voor behoud en versterking van de natuur- en landschapskwaliteit.

Binnen het project zijn tijdens diverse openbare bijeenkomsten ideeën geopperd voor het behouden en versterken van de natuur- en landschapskwaliteit en de natuurbeleving in en rondom Havelte. In dit inspiratiedocument vindt u een overzicht van de resultaten met daarbij een overzicht met toelichting op de ideeën die opgehaald zijn vanuit het dorp.

Voor de haalbaarheid van de realisatie van deze ideeën is het van belang dat alle belangen die spelen in een gebied goed tegen elkaar worden afgewogen en de betrokken grondeigenaren hierin aan de voorkant betrokken worden. De ideeën zijn gericht op het dorp en de omgeving, waar gronden in eigendom zijn van o.a. particulieren, agrariërs, overheden, terreinbeherende instanties en andere eigenaren. Dit inspiratiedocument heeft dus in geen geval de intentie om over terreinen van andere eigenaren te beslissen, maar vormt een eerste basis om als dorp Oosteinde in gesprek te gaan en plannen te concretiseren voor behoud, herstel en versterking van de groene leefomgeving en het landschap.

Naast draagvlak onder de dorpsbewoners en grondeigenaren zijn er meer factoren van invloed op de haalbaarheid van de realisatie van ideeën, zoals beschikbaarheid van financiering voor aanleg en onderhoud, maatschappelijke ontwikkelingen en ontwikkelingen in het landelijk gebied.

Figuur 1: Projectgebied Nationale Parkenproject Drents-Friese Grensstreek (oranje punt: Oosteinde)

1.1 Impuls Regionaal Landschap Drents-Friese grensstreek

Het Regionaal Landschap Drents-Friese grensstreek heeft een driejarige subsidie ontvangen om in de periode 2021-2023 een kwaliteitsimpuls te geven aan de Nationale Parken in de Drents-Friese grensstreek. De ambitie voor de dit gebied is om de huidige natuurkernen (NP Dwingelderveld, NP Drents-Friese Wold en het Holtingerveld) inclusief het tussenliggend en omliggende landschap te versterken en te ontwikkelen tot een samenhangend landschap. Daarmee wordt invulling gegeven aan de Standaard voor Nationale Parken Nieuwe Stijl.

De provincie Drenthe is vanuit de stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek penvoerder van dit impulsproject. In deze stuurgroep zijn twee provincies, vier gemeenten, het waterschap, vier terreinbeherende organisaties, Drents particulier grondbezit en landbouw- en recreatieorganisaties vertegenwoordigd.

Het impulsproject bestaat uit vijf deelprojecten:

- 1 Landschapsvisie: Stichting Drents Landschap
- 2 Impuls Streekbeheer Landschap: Stichting Landschapsbeheer Drenthe
- 3 Impuls duurzaam toerisme: Stichting Cultuurtoerisme Drenthe
- 4 Impuls communicatie en educatie: IVN Natuureducatie
- 5 Noaberschap Regionaal Landschap nieuwe stijl: provincie Drenthe

1.2 Impuls Streekbeheer Landschap

In Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (RL DFG) is investering en beheer van landschap binnen het Natuurnetwerk Nederland (voorheen EHS) relatief goed geborgd, namelijk door middel van de SNL-regeling van de provincies en de inzet van de terreinbeherende organisaties. Buiten het Natuurnetwerk Nederland echter zijn investeringen en beheer van het landschap sinds de rijksdecentralisatie niet meer geborgd. Daarom ontwikkelde Landschapsbeheer Drenthe in de periode 2013 – 2020 het zogenaamde “streekbeheer” samen met gemeenten en provincie Drenthe. Streekbeheer is in de kern het stimuleren, begeleiden en ondersteunen van bewoners, die zich willen inzetten voor onderhoud en beheer van landschap en natuur in hun leefomgeving.

In de Drents-Friese grensstreek zijn tientallen bewoners- en vrijwilligersgroepen actief die zich inzetten voor beheer, behoud en versterking van de eigen groene leefomgeving. Landschapsbeheer Drenthe biedt ze hier vanuit het proces streekbeheer ondersteuning bij in opdracht van de provincie Drenthe en de gemeentes. De ondersteuning van het netwerk aan bewoners- en vrijwilligersgroepen vanuit het proces streekbeheer bestaat uit:

- leggen van verbindingen tussen bewoners en eigenaren van (natuur)terreinen en landschapselementen;
- geven van beheer- en onderhoudsadviezen;
- beschikbaar stellen van (hand)gereedschappen en persoonlijke beschermingsmiddelen met bijbehorende instructies;
- aanbieden en organiseren van cursussen en informatie avonden;
- ondersteuning bieden bij het opstellen van meerjarige gebiedsplannen voor behoud, beheer en versterking in het agrarisch cultuurlandschap.

Om tot een versterking en verbinding van het agrarisch cultuurlandschap met de natuurkernen van de Nationale parken te komen in de Drents-Friese grensstreek, is draagvlak, betrokkenheid en ook inzet van de inwoners en grondeigenaren belangrijk en noodzakelijk. Vanuit streekbeheer wordt hierin al veel bereikt. Dat is echter vooral op lokaal niveau en meestal gericht op beheer en versterking van specifieke terreinen en/of elementen. Om de inzet van bewoners in lijn te brengen met de bovenliggende, meerjarige gebiedsdoelen is de reguliere aanpak van streekbeheer echter niet voldoende gebleken.

Als onderdeel van het impulsproject heeft landschapsbeheer Drenthe daarom, als aanvulling op streekbeheer, in de periode 2021-2023 in vijf dorpen een extra investering gedaan voor het vergroten van de betrokkenheid van bewoners bij de directe groene leefomgeving en het landschap in de Drents-Friese grensstreek. Het doel van deze ‘Impuls Streekbeheer Landschap’ is om de inzet en betrokkenheid van bewoners uit het gebied te verdubbelen en daarnaast in de vijf deelnemende dorpen te komen tot lokale inspiratiedocumenten voor beheer, behoud en herstel van de groene leefomgeving en het landschap in en rond de deelnemende dorpen. Daarvoor zijn in de dorpen lezingen, excursies en gebiedsbijeenkomsten georganiseerd.

Eén van de deelnemende dorpen is Oosteinde. Gezamenlijk met de betrokken bewoners is in de looptijd van het project vormgegeven aan dit inspiratiedocument. Allereerst wordt in hoofdstuk 2 een beknopte beschrijving gegeven van de ontstaansgeschiedenis en ontwikkeling van het landschap in het gebied. De geschiedenis en opbouw van het landschap vormt namelijk de basis voor behoud van de identiteit en verdere ontwikkeling van de landschappelijke- en natuurkwaliteit. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 de ontwikkeling van de betrokkenheid en inzet van bewoners weergegeven.

In hoofdstuk 4 worden de wensen en ideeën die door de deelnemers uit het dorp zijn ingebracht voor het behouden en versterken van de landschaps- en natuurkwaliteit in en rondom het dorp gepresenteerd. Hierin worden concrete, praktische voorstellen gedaan, maar ook wensen en projectkansen voor de langere termijn.

In hoofdstuk 5 wordt stilgestaan bij de resultaten die tijdens de looptijd van het project zijn bereikt.

Tot slot volgt in hoofdstuk 6 een vooruitblik op de realisatie van de ideeën in het dorp. Hoe gaat het dorp samen met Landschapsbeheer Drenthe en andere gebiedspartners aan de slag met de realisatie van de groene ideeën?

2 Ontstaan en ontwikkeling van het landschap in de Drents-Friese grensstreek

Aardkundig landschap

Het natuurlijk en cultuurhistorisch landschap in de omgeving van Diever is voor een belangrijk deel bepaald door de ondergrond. Diever ligt aan de westelijke rand van het Drents Plateau. Het Drents plateau wordt vaak gezien als een omgekeerde soepbord met een hoger midden waarop beken ontspringen die naar alle kanten afstromen. Deze vorm is ontstaan in het pleistoceen, een koude periode die ongeveer 2,6 miljoen jaar geleden begon en eindigde rond 11.700 jaar v. Chr. In het pleistoceen hebben meerdere glaciële en interglaciële periodes plaatsgevonden, waarvan met name de laatste twee ijstijden, het Saalien en Weichselien, de meeste sporen hebben achtergelaten in het huidige landschap.

Figuur 2: Blauwe lijn: landijs in het Elsterien, gele lijn: landijs in het Saalien, rode lijn: landijs in het Weichselien (bron: wikipedia)

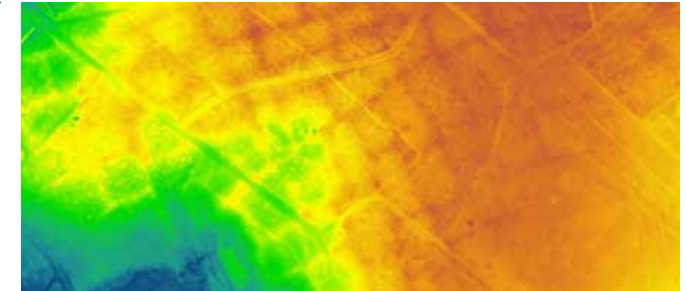
In het Saalien, de voorlaatste ijstijd, kwam het Scandinavische ijsfront tot ver in Nederland. Met het ijs kwamen stenen mee die onder druk werden verpulverd tot keileem die nu nog te vinden is in ondergrond in Zuidwest-Drenthe. Aan het einde van het Saalien ontstonden er door erosie van het smeltwater dalen in het afgezette keileem. Dit is de oorsprong van de beekdalen van Zuidwest-Drenthe. Tijdens het Weichselien bereikte het landijs Nederland niet, maar door de extreme kou kon hier nauwelijks vegetatie groeien. Dit zorgde voor een open landschap waar de wind vrij spel had. In Zuidwest-Drenthe zette de wind een flinke laag dekzand af. De smeltwater dalen werden opgevuld en er ontstonden dekzandruggen en dekzandkopjes.

Cultuurhistorisch landschap

Prehistorie

Als de laatste ijstijd ten einde komt, begint het holoceen. In deze periode verandert het landschap in deze omgeving relatief snel, doordat het warmer wordt. Hierdoor kunnen bomen en kruiden steeds noordelijker groeien. In een periode van een paar duizend jaar verdwijnt in Drenthe de open toendra en komt er eerst een gesloten naaldbos voor in de plaats. Een paar duizend jaar later is dit al weer veranderd in een gemengd loofbos. In dit landschap leefden jager-verzamelaars. Zij leefden van wat ze konden vinden in de natuur en hun invloed op het landschap is erg klein.

De nieuwe steentijd, zo'n 6500 jaar geleden, is de periode waarin de mens voor het eerst landbouw gaat bedrijven in Drenthe. Hiervoor wordt het bos open gemaakt, zodat er akkers kunnen komen. Open plekken zijn ook bedoeld voor boerderijen en om het vee te weiden. Zo ontstaat een

Figuur 3: Detail van de hoogtekaart waarop het kenmerkende patroon te zien is (bron: ahn.nl)

parkachtig halfopen landschap. De boerderijen, akkers en weidegebiedjes veranderen regelmatig van plaats. Vrij snel na het kappen van het bos wordt de vruchtbaarheid van de bodem minder, waardoor akkers worden verlaten en even verderop een nieuw stukje bos wordt gekapt. De boerderijen verplaatsten met de akkers mee. Buiten de leefgebieden van de mens is Drenthe nog steeds een dicht oerbos.

In de bronstijd en ijzertijd ontstaan akkerbouwcomplexen. Akkers komen binnen omheiningen te liggen. Zo ontstaan grotere gebieden met allemaal aaneengeschakelde kleine akkertjes. Dit zorgt voor een heel kenmerkend patroon, op sommige plekken nog goed terug te vinden met hoogtekaarten. De akkerbouwcomplexen worden celtic fields of raatakkers genoemd.

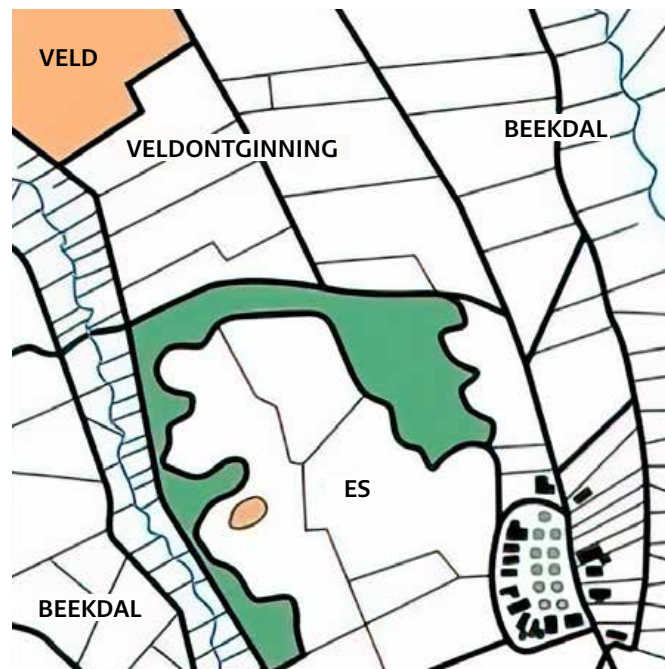
Middeleeuwen

In vroeg middeleeuws Drenthe ontstaat een tweedeling met aan de ene kant zandgebieden en aan de andere kant de wold- en veengebieden. De zandgebieden zijn hoger gelegen en al tijdens de prehistorie intensief bewoond. In de middeleeuwen is dit een halfnatuurlijk landschap, waarin de invloed van de mens steeds meer vorm krijgt. De wold- en veengebieden zijn lager gelegen, natte gebieden. Deze gebieden

zijn dan nog grotendeels natuurlijk en een onbewoonde wildernis.

Esdorpenlandschap

Op de droger gelegen gronden ontstaat in de middeleeuwen het esdorpenlandschap. De boerderijen hadden in de vroege middeleeuwen nog geen vaste ligging. Als ze na enige tijd versleten waren, werden ze even verderop opnieuw gebouwd, waarbij de oude boerderijplek als akkerland ging dienen. Clusters van boerderijen zwierven op die manier door het landschap. Vanaf de negende eeuw worden de boerderijen plaatsvaster en ontstaan de oudste kernen van de esdorpen. Uit onderzoek blijkt dat er in Drenthe rond het jaar 800

Figuur 4: Schematische verbeelding van het esdorpenlandschap (bron: provincie Drenthe)

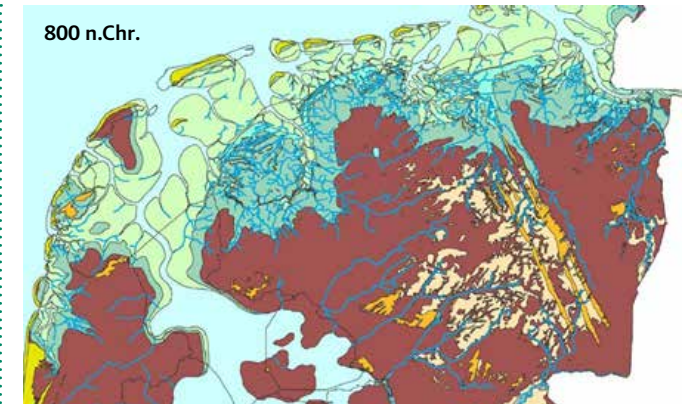
ongeveer 300 tot 500 boerderijen waren. Uit historische plaats- en veldnamen leiden onderzoekers af dat er in die tijd veel bos in Drenthe moet zijn geweest. De term holt, voor opgaand bos waar bouwhout uit kon worden geoogst, komt bijvoorbeeld voor in namen als Uffelte, Havelte en Holtinge.

Het esdorpenlandschap is een agrarisch cultuurlandschap: elk onderdeel van het landschap staat in dienst van de lokale gemeenschap. Esdorpen liggen op landschappelijke overgangen van nat naar droog, van laag naar hoog. Rond de dorpen bevinden zich de essen, de beekdalen en de woeste gronden, die elk een functie in het landbouwsysteem hadden. De boeren hadden in deze tijd te maken met arme zandgronden en om die vruchtbaar te krijgen, ontstaat plaggenlandbouw. De mest en urine van vooral schapen wordt opgevangen in de stal op plaggen van heide. Deze plaggen worden op de es gebruikt en dat levert vruchtbare grond op.

De essen bestaan in de middeleeuwen uit een groot aantal kleine perceeltjes met verschillende gewassen. Dit levert een heel gevarieerd landschap op met een hoge biodiversiteit. De beekdalen worden vanaf ongeveer 1200 in gebruik genomen als hooi- en weideland voor rundvee. Eerst werden de beekdalen gezamenlijk gebruikt door boeren, later zijn de beekdalen sterk verkaveld en worden houtwallen aangelegd.

Agrarische veenontginningen

De lager gelegen, natte gebieden aan de randen van het Drents Plateau raken vanaf de prehistorie in de loop van de tijd overgroeid met veenmoeras. Het hoogtepunt van de hoeveelheid veen in Zuidwest-Drenthe bevindt zich aan het begin van de middeleeuwen. Vanaf de twaalfde en dertiende eeuw ontstaat belangstelling voor deze veengebieden. Het veen is zuur en nat, maar het is mogelijk het met sloten te ontwateren. Door de ontwatering verteert het veen, waardoor

Figuur 5: Veenontwikkeling in Noord-Nederland aan het begin van de middeleeuwen (bruine kleur is veen) (bron: RCE)

voedingsstoffen achterblijven en akkerbouw op deze gronden mogelijk is.

Voor de ontginning van het veen in deze omgeving is het klooster in Ruinen (1141) belangrijk. De abdij is dankzij de bisschop grootgrondbezitter in Drenthe en de monniken geven de aanzet tot de ontginning van de veen- en moerasgronden tussen Ruinen en Meppel. De ontginning van het veen zorgt vanaf de twaalfde en dertiende eeuw voor een enorme groei van de bevolking in Zuidwest Drenthe.

Boerderijen worden gebouwd op plekken waar de grond wat steviger was. Langs de boerderijen werd een pad of een weg aangelegd met bruggetjes of planken over de sloten. Op deze manier ontstaat de lintbebouwing die in dit gebied kenmerkend is. Al vrij snel vernatten de akkers, waardoor de boeren gedwongen waren om de ontginning verder het veen in uit te breiden en sloten en stroken te verlengen. Zo ontstaat het nu nog herkenbare strokenlandschap met smalle, langgerekte kavels, van elkaar gescheiden door sloten of elzensingels.

In de veengebieden verschuift vanaf het midden van de negentiende eeuw het landgebruik van bouwland naar weiland voor de rundveehouderij. Dit heeft te maken met het stijgen van de prijzen van vee en zuivelproducten in Nederland in deze periode. De botermarkt in Meppel ontwikkelt zich enorm en is één van de drie grootste botermarkten van Nederland. Het brengt veel welvaart in dit deel van Zuidwest Drenthe.

Sinds 1850

Heideontginningen

In het esdorpenlandschap blijft de heide (plaggen) nog heel lang een essentieel onderdeel van het landbouwsysteem. Tot na de middeleeuwen zijn op de zandgronden in Drenthe veel heidegebieden. Maar omdat de bevolking toeneemt en er armoede heerst, ontstaat er steeds meer druk om de woeste gronden productief te maken voor land- en bosbouw. Het open heide- en stuifzandlandschap verandert daardoor ingrijpend. In hoofdlijn zijn er twee ontginningsfase van de heide:

- 1 Vanaf 1850 hangt de eerste geleidelijk heide ontginning samen met de verdeling van markegronden. Ook wordt heide ontgonnen voor particuliere bosaanleg.
- 2 Vanaf 1900-1915 wordt de heide ontgonnen en geschikt gemaakt voor landbouw en de aanleg van Staatsbossen. Vanaf deze tijd werd het gebruik van kunstmest betaalbaar, waardoor schapenmest niet meer nodig was en de heide haar functie in het systeem verliest.

Halverwege de twintigste eeuw wordt er al weer gestopt met de grootschalige heideontginningen. Er komt steeds meer waardering voor natuur en landschap, ook omdat deze aantrekkelijk is voor recreatie, wat na de Tweede Wereldoorlog steeds meer opkomt.

Figuur 6: Ontginning van de heide
(bron: Drents Archief)

Ruilverkavelingen

Enkele decennia nadat de heide ontgonnen is, gaat de indeling van het landschap weer op kop in de ruilverkavelingsperiode. Naoorlogs Nederland is erg gericht op de modernisering van de landbouw en vooral de versnippering van het grondbezit is daarvoor een probleem. De kleine percelen zijn niet geschikt voor de steeds groter wordende landbouwmachines. In de ruilverkaveling wordt het versnipperde bezit van boeren bij elkaar gebracht in grotere percelen en wordt de bereikbaarheid vergroot door nieuwe wegen aan te leggen. Vaak werden er ook nieuwe boerderijen gebouwd. Ook sneuvelen er tijdens de ruilverkaveling veel oude perceelscheidingen, zoals houtwallen, singels, greppels en sloten. Door de jaren heen zijn er nog meer ontwikkelingen in beleid en regelgeving geweest die er, samen met de ruilverkavelingen, voor zorgen dat de landbouwgrond de huidige grootse kavelstructuur heeft.

Figuur 7: Poster uit de ruilverkavelingsperiode (bron: RCE)

Recreatie

Vanaf het begin van de twintigste eeuw ontwikkelt het toerisme zich langzaam in Zuidwest Drenthe. In plaatsen als Appelscha, Diever en Havelte kwamen hotels, pensions, kampeerboerderijen en kampeerplaatsen en er komen zwembaden en openluchttheaters. Drenthe staat in die tijd bekend om de stille heidevelden, de natuur en authentieke dorpjes. Na de Tweede Wereldoorlog zorgen de toegenomen welvaart, vrije tijd en autobezit voor de opkomst van het (massa)toerisme. Op provinciaal niveau wordt ingezien dat natuurgebieden een belangrijke rol spelen in de ontwikkeling van het toerisme en er wordt volop ingezet op Drenthe als recreatiegebied voor heel Nederland. De eerste fietsnetwerken worden aangelegd. Natuurtoerisme speelt nog steeds een grote rol in Zuidwest Drenthe en Drenthe draagt nog steeds het beeld uit dat het een 'oerlandschap' is met hunebedden, grafheuvels, heidegebieden, bossen en historische esdorpjes.

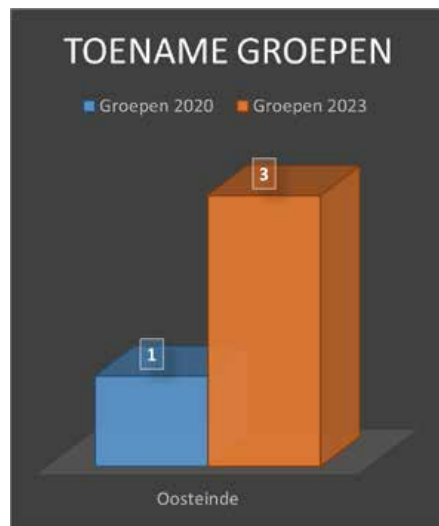
Figuur 8: Huidige beeldmerk van Marketing Drenthe (bron: Marketing Drenthe)

3 Bewonersbetrokkenheid in Oosteinde

Voordat het project van start ging was er rondom Oosteinde 1 groep actief in het landschap, namelijk de fruitboombrigade Dr. Larijweg (figuur 9). Deze groep is actief met vergroenen van het buurtschap, vergroten van betrokkenheid van omwonenden en het verhogen van de biodiversiteit.

3.1 Uitbreiding netwerk

Gedurende het project zijn er de nodige groepen bijgekomen (figuur 9). De inzet van vrijwilligers is meer dan verdubbeld. Mede door de inzet van enkele vrijwilligers in het dorp. Deze groep heeft een groot bereik met een stevig vrijwilligersnetwerk, die uitvoering geeft aan een lezingprogramma en excursies.

Figuur 9: Toename groepen binnen NP-Project

Groepen die zijn toegevoegd aan het netwerk zijn:

- **Poelenpoetsers Drenthe**
Actief met het onderhoud aan poelen in Drenthe o.a. in de omgeving van Oosteinde.
- **Buurtschap Oosteinde**
Actief met het organiseren van lezingen, het realiseren van meer biodiversiteit rondom het dorp en het ophangen en controleren van nestkasten ten behoeve van de natuurlijke bestrijding van de eikenprocessierups (figuur 9)

3.2 Dorpsnetwerk

In Oosteinde is in overleg met Buurtschap Oosteinde en Belangenvereniging Oosteinde gestart met het opzetten van een dorpsnetwerk. Er hebben meerdere bijeenkomsten plaatsgevonden in het dorp. Hierbij waren alle contacten vanuit het netwerk van Buurtschap Oosteinde uitgenodigd, om op deze manier een dorpsnetwerk op te bouwen. Er zijn lezingen georganiseerd met groene onderwerpen, zoals vergroenen van eigen tuin en erf en de lezing roofvogels en uilen. In deze hebben Buurtschap Oosteinde en Belangenvereniging Oosteinde zich geprofileerd als spin in het web in samenwerking met Landschapsbeheer Drenthe.

Dit dorpsnetwerk zal in de komende jaren in overleg met de verschillende groepen en de belangenvereniging worden voortgezet (mits er voldoende draagvlak voor is en blijft). In ieder geval wordt dit de komende tijd gedaan door één keer per jaar met elkaar te overleggen over de acties die ondernomen kunnen worden in de groene omgeving rondom Oosteinde en om nieuwe ideeën aan elkaar voor te leggen om ze vervolgens gezamenlijk op te kunnen pakken.

3.3 Dorpsgemeenschap Oosteinde

3.3.1 Activiteiten

Buurtschap Oosteinde heeft de afgelopen tijd tijdens het project in nauwe samenwerking met Landschapsbeheer Drenthe gewerkt aan verschillende lezingen, excursies en andere activiteiten. Hieronder volgt een samenvatting daarvan.

In samenwerking met het dorp hebben er lezingen en excursies plaatsgevonden. Zo is er een lezing landschapshistorie georganiseerd met aansluitend een workshop toponiemen, een lezing over het verhogen van de biodiversiteit in tuin, erf en buurt (figuur 11) en een lezing over de uilen en roofvogels in Nederland.

Vanuit de werkgroep is er contact gezocht met de school om te kijken of er gezamenlijk activiteiten opgepakt kunnen worden.

Vanuit het project loopt nog een workshop 'koken uit de natuur' die georganiseerd wordt door bewoners uit het dorp.

In 2024 zal er een workshop Fruitbomen snoeien worden georganiseerd door de werkgroep van Oosteinde en Landschapsbeheer Drenthe. Mogelijk komen hierdoor nieuwe leden voor de fruitboombrigade Dr. Larijweg of ontstaat er een eigen fruitboombrigade.

*Figuur 10: Nestkasten ophangen
Oosteinde t.b.v. natuurlijke
bestrijding EPR*

*Figuur 11: Lezing verhogen
biodiversiteit tuin, erf en buurt*

4 Ideeën vanuit Oosteinde

Tijdens verschillende dorpsbijeenkomsten en lezingen zijn wensen en ideeën voor het behoud en versterken van het landschap en de natuur in en rondom Oosteinde door bewoners naar voren gebracht. Hieronder volgt een opsomming van deze ideeën.

4.1 Bloemrijke bermen

In en om Oosteinde zien de bewoners verschillende kansen om de biodiversiteit te verhogen door middel van bloemrijke bermen. De bloemen bieden voedsel en plekken voor voortplanting (ei-afzet) voor insecten en zijn de basis van een hoge biodiversiteit. Tevens bieden de bloemen een kleurrijk aanzicht gedurende het voorjaar en de zomer. De insecten die hierop afkomen trekken weer insectenetters aan. Daarnaast zouden er bloemenstroken kunnen worden aangelegd op grasland of aan de rand van speeltuinen.

Tijdens de projectfase van het Nationale Parkenproject Drents-Friese grensstreek zijn enkele stroken en de rotonde bij Oosteinde al ingezaaid met bloemenmengsels. Dit is gedaan in overleg met de werkgroep van Oosteinde en de gemeente.

4.2 Dr. Larijweg (dubbellint)

Door de dorpsbelangenvereniging van Ruinerwold/Berghuizen is het inspiratiedocument Dubbellint ontwikkeld in 2017. Hierin zijn de kenmerken van de bebouwing en het landschap binnen het gebied (Ruinerwold en Oosteinde) beschreven en worden suggesties aangereikt m.b.t. de inrichting en onderhoud.

Onderdelen die hierin zijn uitgewerkt zijn:

- Gebiedsbeschrijving
- Bebouwing
- Landschap en tuinen
- Duurzaamheid
- Recreatie en Toerisme
- Leefbaarheid

Op de site van Dorpsbelangen Ruinerwold/Berghuizen is hierover meer te vinden en is het document te downloaden (<https://www.dorpsbelangenruinerwold.nl/inspiratiedocument-dubbellint>)

Het document Dubbellint biedt goede handvatten voor het opzetten van projecten over landschappelijke inrichting en erven rondom het Dubbellint Ruinerwold en Oosteinde.

Tevens is door de bewoners en recreatieondernemers rondom Oosteinde geopperd om langs de Dr. Larijweg (onder de perenbomen door) een wandelpad te maken. Dit ten behoeve van wandelroutes en mogelijke dorpsommetjes. Er is namelijk behoefte aan meer wandelroutes en/of dorpsommetjes. Om dit mogelijk te maken zal er een pad gemaaid of aangelegd moeten worden in de berm langs de Dr. Larijweg.

4.3 Landelijke inpassing rondom erven

Het inpassen van (boeren)erven kan bijdragen aan een versterking van het landschap buiten het dorp en het cultuurhistorische karakter daarvan. Er is veel animo in het dorp gebleken voor het herstellen van boerenerven en het terugbrengen van landschapselementen.

Dit kan worden gedaan door onder meer het aanleggen van fruitboomgaarden en houtsingels, het planten van (meidoorn)hagen en (knot)lindes aan de zuidkant van de woning of het plaatsen van houten landhekken. De inpassing

op deze wijze verhoogt de belevingswaarde van erven, het cultuurhistorische karakter van de streek en de biodiversiteit in en om Oosteinde.

4.4 Graslandbeheer

Het idee vanuit Oosteinde is om meer kleur en bloei in de omgeving te krijgen en hiermee een bijdrage te leveren aan de diversiteit in het landschap. In relatief schrale omstandigheden is het kansrijk om verschrallingsbeheer toe te passen door middel van twee maal per jaar maaien en afvoeren. Door ieder jaar een deel van de vegetatie niet te maaien, ontstaat er meer variatie in structuur en daarmee ook in soorten. Dit kan zowel toegepast worden binnen het dorp, als in het buitengebied. Wanneer de uitgangssituatie van bermen voedselrijk is en men dit bloemrijk wil maken, is het vaak nodig om de toplaag te plaggen. Hiermee worden de meeste voedingsstoffen afgevoerd en kan er vervolgens worden ingezaaid. Enkele nadelige effecten van plaggen en inzaaien zijn de hoge kosten, het verstoren van het bodemleven en soms tegenvallende resultaten.

Met alleen verschrallingsbeheer zal het uiteindelijk niet zo bloemrijk worden als op de schralere delen. Maar dit beheer zorgt wel voor meer variatie in de vegetatie, met uiteindelijk een hogere biodiversiteit in deze bermen.

4.5 Herstel en aanleg gevarieerde landschapselementen

Oosteinde hecht waarde aan het kleinschalige, agrarische landschap en onderstreept het belang daarvan voor de biodiversiteit in een gebied. Icoonsoorten als de gekraagde roodstaart, steenuil en ringmus profiteren van een kleinschalig landschap, waarin niet altijd alles te netjes opgeruimd is, maar er ook ruimte is voor overhoekjes, oude

schuurtjes e.d. Maar het begint allemaal met de inrichting van dit kleinschalige landschap. Meidoornhagen, hoogstamfruitboomgaarden, weides met dubbel raster, bloemrijke graslandjes, knotlindes en eikenbrinken op erven kunnen de basis zijn voor een lint aan biodiversiteit in het buitengebied. Helemaal optimaal is het indien er ook houtwallen, -singels en poelen hersteld kunnen worden, op de aangrenzende percelen. Op deze manier ontstaan er kleinschalige biotopen die voor o.a. voorgenoemde iconsoorten van essentieel belang zijn.

Een goed voorbeeld van het belang van een kleinschalig landschap, geeft de steenuil. In Zuidwest-Drenthe (Westerveld en De Wolden) bevindt zich maar liefst de helft van de Drentse populatie steenuilen. Dit komt vooral door de kleinschaligheid van het landschap dat hier nog aanwezig is. De populatie is echter kwetsbaar. Het is de meest noordelijke populatie van Noordoost-Nederland. Doordat er veel kleinschaligheid verdwenen is in het verleden, is dat ook ten koste gegaan van de populatie steenuilen. In Zuidwest-Drenthe (Westerveld en De Wolden) leven naar schatting tussen de 50 en 70 broedparen steenuil, waarvan rondom Oosteinde en Ruinerwold het om zo'n 5 broedparen gaat. In de gehele provincie ligt dat aantal op 100 tot 150 broedparen. Dit gebied is dus van essentieel belang voor het behoud van de steenuil voor Drenthe.

Daarnaast is het ook landschappelijk gezien van grote waarde dat erven en de omliggende percelen aantrekkelijk ingericht worden voor mens en dier en passend bij de cultuurhistorie. Dit vergroot de biodiversiteit en maakt het aantrekkelijker voor de mens om in te recreëren en wonen.

Het onderhoud van deze elementen waarborgen is ook van essentieel belang. Door de inzet van fruitboombrigades en landschapsbrigades, die de hoogstamfruitbomen en houtwallen en -singels bij particulieren en gemeente snoeien,

blijft het landschap aantrekkelijk en wordt het duurzaam onderhouden. Een gesnoeide hoogstamfruitboom kan zo'n 100 jaar oud worden, maar wordt dezelfde boom niet gesnoeid, dan zal de boom veel korter leven. Door uitbrekende en schurende takken ontstaat er meer kans op ziektes (o.a. schimmels), waardoor de levensduur van een fruitboom drastisch kan verkorten.

Het aantrekkelijk maken en houden van het landschap kan Landschapsbeheer Drenthe begeleiden. Dat wordt al nadrukkelijk gedaan door het ondersteunen van de fruitboom- en landschapsbrigades die onderhoud plegen. Vanuit Streekbeheer worden vanuit de stimuleringsregeling erven bezocht voor advies. Dit betreft echter een beperkt aantal erven. Het vergt een grootschalig ervenproject om het kleinschalig, cultuurhistorisch, agrarische landschap dusdanig te herstellen dat dit echt merkbaar en zichtbaar wordt in een vergroting van o.a. biodiversiteit en landschapskwaliteit.

Hierbij is een pakket aan maatregelen nodig in een (beperkt) gebied. Hierbij kan worden gedacht aan het (her)inrichten van een groot aantal erven en adviseren ten aanzien van het beheer, het aanleggen en herstellen van houtwallen en -singels en de aanleg van poelen.

4.6 Aanleg dorpsboomgaard

Om de sociale cohesie en biodiversiteit verder te verhogen is de wens uitgesproken om een dorpsboomgaard aan te leggen en deze met het dorp te onderhouden. In het voorjaar of de zomer kunnen de fruitbomen gezamenlijk gesnoeid worden en in het najaar kunnen de vruchten letterlijk en figuurlijk geplukt worden. Landschapsbeheer Drenthe kan ondersteunen, faciliteren en adviseren bij de aanleg en het onderhoud van een boomgaard. Denk hierbij aan het stimuleren van langdurige betrokkenheid, het faciliteren

van cursussen, handgereedschap en het afstemmen met de gemeente.

4.7 Determinatie fruitbomen Dr. Larijweg

Vanuit de werkgroepen leeft de wens om de fruitbomen langs de Dr. Larijweg te determineren. Landschapsbeheer Drenthe heeft contacten met pomologen die hier een rol in kunnen spelen. Deze informatie kan vervolgens gedeeld worden met de gemeente, zodat de rassen (ook) opgenomen worden in hun bomenbestand. Tevens kan Landschapsbeheer Drenthe gezamenlijk met de werkgroepen een rol spelen in het vervangen van uitgevallen bomen. Inmiddels is voor de determinatie voor de bomen aan de Dr. Larijweg een projectplan opgesteld door één van de projectleiders van Landschapsbeheer Drenthe in overleg met de gemeente. Het streven is om in 2024 uitvoering te gaan geven aan dit project.

4.8 Aanplant rondom agrarische bedrijven

De agrarische sector heeft veel invloed op het landschap en kan daardoor een grote rol spelen in het karakter hiervan. Het grootste deel van het buitengebied rondom Oosteinde heeft een agrarische bestemming. Naast de erfinrichting zou gekeken kunnen worden naar de aankleding van stallen, mestsilos of voerbulten met behulp van struikenrijen of houtwallen en -singels. Hier kunnen ook eetbare soorten in toegepast worden, waarmee er een bijdrage wordt geleverd aan een stukje voedselvoorziening. Het DPLG (Drents Plan Landelijk Gebied) is hierbij een goed uitgangspunt om een project op dit gebied aan te gaan

in overleg met de verschillende gebiedspartijen. Het idee dat hier geopperd is, is uitgesproken door bewoners van Oosteinde. Voor het draagvlak is het van groot belang dat er ook bij de agrarische bedrijven geïnventariseerd wordt of hier draagvlak voor is.

4.9 School betrekken bij groene onderwerpen

Het dorp wil de jeugd graag betrekken bij vaste, natuur gerelateerde activiteiten in en om het dorp, want “jong geleerd is oud gedaan”. Er liggen mogelijkheden bij het helpen met het onderhouden en/of realiseren van een groen schoolplein, bijvoorbeeld met een eetbare haag. De kinderen kunnen onder begeleiding naar het Sultansmeer. Daar is de mogelijkheid om onderzoek te doen naar waterbeestjes om te kijken hoe het gesteld is met de waterkwaliteit. Door de kinderen in contact te brengen met de natuur en de waarde hiervan uit te leggen, is de kans groter dat in de toekomst hier bewuster mee omgaan.

Uiteraard zijn er meerdere mogelijkheden om activiteiten te ondernemen en dit zou in overleg met de leerkrachten van de school tot een programma ontwikkeld kunnen worden. In het kader van het jaarplan De Wolden, kan Landschapsbeheer structurele ondersteuning bieden. Een andere mogelijkheid is om een project in samenwerking met IVN Noord op te zetten om scholen te ondersteunen.

4.10 Vasthouden water

Vanuit Oosteinde is de wens en urgentie uitgesproken om water meer vast te houden voor drogere periodes. In het verleden zijn vele beekjes en riviertjes rechtgetrokken om water snel af te kunnen voeren. Het is echter algemeen bekend dat een meanderende beek meer water vasthoudt en

daarmee helpt tegen klimaatsveranderingen als droogte. Ook zorgt een meanderende beek voor veel meer dynamiek en is daarmee van grote meerwaarde voor de biodiversiteit. Daarnaast zijn overloopgebieden voor piekperiodes (waterberging) hierin wenselijk en van grote waarde. Dat geldt voor de bestaande situatie en bij een herinrichting van de beekloop.

Tevens liggen er opties voor het aanleggen van elementen die een (tijdelijk) waterbergende functie hebben zoals wadi's, poelen of laagten. In samenwerking met bewoners kunnen mogelijkheden worden onderzocht ten aanzien van vijvers, regentonnen of het afkoppelen van het hemelwaterafvoer van het riool.

Daarnaast zouden bufferzones aangelegd kunnen worden, zoals flauwe oevers of plas-dras situaties. Deze locaties kunnen, in sommige gevallen, ook dienen als potentieel leefgebied voor weidevogels.

Tenslotte is er een optie om een project op te starten in het kader van het afkoppelen van hemelwaterafvoer bij woningen. Hierbij wordt gekeken naar het afvoeren van hemelwater naar vijvers, wadi's en/of regentonnen. Op deze manier wordt het water langer vastgehouden en niet afgevoerd via het riool. Dit zou een project kunnen zijn in samenwerking met het waterschap (Drents Overijsselse Delta) en gemeente (De Wolden).

4.11 Vergroening diverseren

Het betrekken van de school kan, zoals eerder vermeld, met het vergroenen van het schoolplein. Eén van de mogelijkheden die geopperd is, is om een ‘snoephoek’ te maken met fruitbomen en eetbare wilde planten en struiken. Eventueel kunnen moestuintjes aangelegd worden in samenwerking met een aantal betrokken ouders die het onderhoud tijdens vakantieperiodes op zich kunnen nemen. Wanneer gewerkt

wordt met winter- en herfstgroenten zoals pastinaak, boerenkool of pompoen kunnen er lessen georganiseerd worden over koken met en het verwerken van deze groenten. Daarnaast zouden er stinzenplanten geplant kunnen worden op in het dorp. Dit kunnen bloemrijke stukken zijn zoals bermen of de entrees van het dorp. Tevens kan gedacht worden aan een uitdeelactie met (biologische) bloembollen om Oosteinde nog bloemrijker en biodiverser te maken. Rondom Oosteinde en Ruinerwold komen nog natuurlijke groeiplaatsen voor van de wilde narcis (Drentse Paosbloem). Dit geeft aanknopingspunten om deze kwetsbare populatie te versterken. Momenteel loopt er een project m.b.t. de wilde narcis waarbij het dorp Oosteinde zou kunnen aanhaken. Buiten de bebouwde kan gedacht worden aan het aanleggen van houtsingels en houtwallen om de cultuurhistorische structuren terug te brengen in het landschap. Boerenerven kunnen ingericht worden om het buitengebied historisch inpasbaar te maken. Hierbij valt te denken aan lindes aan de zuidzijde van het huis, fruitbomen/fruitboomgaarden, solitaire eiken op de erven en (meidoorn)hagen als afscheiding met een hoge ecologische waarde.

Figuur 12: Wilde Narcis (Drentse Paosbloem)

5 Resultaten looptijd

Gedurende de looptijd van het Nationale Parkenproject Drents-Friese grensstreek zijn er in en om Oosteinde/Ruinerwold diverse concrete activiteiten ter uitvoering gebracht die bijdragen aan de vergroening van het dorp en een positieve bijdrage leveren aan het verhogen van de biodiversiteit.

Erven

Op twee erven aan De Weidenweg bij Berghuizen en één erf aan de Dr. Larijweg hebben in het kader van dit project erfverbetering plaatsgevonden. Het gaat hierbij om het herstel van het cultuurhistorische karakter van de erven. Door aanplant en herstel van meidoorn hagen, knotbomen en houtsingels is hier vorm aan gegeven.

Figuur 13: Struiken planten ten behoeve van inpasbaarheid parkeerplaats Sultansmeer

Herstel fruitboomgaarden

Tevens is er door de fruitboombrigade in samenwerking met erfbewoners en museumboerderij De Karstenhoeve ingezet op het herstel van hoogstamfruitboomgaarden. Daar waar uitval was van fruitbomen zijn nieuwe hoogstamfruitbomen aangeplant.

Kindermoestuin

In Ruinerwold heeft de tuinkring een kindermoestuin gerealiseerd in samenwerking met de speeltuinvereniging in het dorp. Hiervoor hebben we meidoornhagen, een insectenhotel en bloemenmengsel geleverd vanuit het project. Het educatieve aspect m.b.t. de bewustwording voor kinderen aangaande het verbouwen van voedsel en het verhogen van de biodiversiteit past goed binnen dit project.

Figuur 14: Nestkasten ophangen voor vleermuizen

Sultansmeer (figuur 13)

In samenwerking tussen het dorp Oosteinde, Waterleidingmaatschappij Drenthe, Gemeente De Wolden en lokale ondernemers is de parkeerplaats bij het Sultansmeer aangepakt. Voor de aankleding en inpasbaarheid hebben we vanuit dit project bloemenmengsel en plantgoed geleverd.

Bloemrijke bermen

Vanuit het dorp was de wens om enkele bermen in het dorp om te vormen naar bloemrijke bermen. In dat kader is in overleg met de gemeente De Wolden, dorpenfunctionarissen, belangenvereniging Oosteind en Landschapsbeheer de berm rondom de rotonde in Oosteinde afgeschrapt, voorzien van schraal zand en ingezaaid met het bloemenmengsel voor voedselarme grond.

Nestkasten (figuur 14)

Rondom Oosteinde zijn de afgelopen jaren circa 80 nestkasten opgehangen, 5 vleermuiskasten en is een insectenhotel geplaatst. Dit onder andere ten behoeve van de natuurlijk bestrijding van de eikenprocessierups. Deze nestkasten worden door de dorpsbewoners onderhouden en gemonitord.

6 Aan de slag

De ideeën en wensen vanuit het dorp vormen een basis voor concrete vervolgstappen om tot behoud en versterking van de natuur- en landschapskwaliteit in en rond Oosteinde te komen. Hieronder volgt een overzicht van kansrijke projecten die door het dorp met steun van Landschapsbeheer Drenthe en de gebiedspartners opgepakt kunnen worden in de aankomende jaren.

6.1 Projectkansen

Ervenproject

- Herinrichting van (boeren)erven
- Samenwerking met:
  - Agrariërs
  - Particulieren

Herstel- en onderhoudproject houtwallen en -singels

- Herplant houtwallen en -singels
- Versterken huidige houtwallen en -singels
- Samenwerking met:
  - Agrarische Natuur Drenthe i.v.m. ANLb
  - Terreinbeherende organisaties
  - Gemeente De Wolden
  - Provincie Drenthe
  - Landschapsbrigades (vrijwilligers)

Fruitboomproject

- Herstel fruitboomgaarden op erven
- Aanplant fruitboomgaarden op gemeentegrond
- Inpassing fruitbomen langs paden, wegen en watergangen
- Samenwerking met:
  - Waterschap Drents Overijsselse Delta
  - Gemeente De Wolden
  - Provincie Drenthe
  - Fruitboombrigade Dr. Larijweg

Project verhoging bloemenrijkdom

- Aanleg bloemrijke bermen
- Bloemenweide i.c.m. insectenhotels
- Bloemrijk graslandbeheer buitengebied
- Samenwerking met:
  - Gemeente De Wolden
  - Provincie Drenthe
  - Particulieren
  - Vrijwilligers- en bewonersgroepen

Dr. Larijweg (dubbellint)

- Karakteristieke kenmerken van het dubbellint behouden en versterken
  - Zichtlijnen naar het achterland open houden en indien mogelijk accentueren met lijnvormige landschapselementen
  - Open karakter tussen de lijnen behouden
  - Wandelpad onder de perenbomen verwezenlijken om belevingswaarde te verhogen
- Samenwerking met:
  - Gemeente De Wolden
  - Particulieren
  - Provincie Drenthe
  - Landschapsbrigades

Project water vasthouden

- Afkoppelen hemelwaterafvoer
- Aanleggen wadi's
- Aanleggen poelen
- Laten meanderen beken
- Samenwerking met:
  - Waterschap
  - WMD
  - Gemeente De Wolden
  - Provincie Drenthe
  - Prolander
  - Bewoners- en vrijwilligersgroepen
  - Particulieren

6.2 Prioritering projectvoorstellen vanuit Oosteinde

Bij de prioritering van de verschillende projectideeën vanuit Oosteinde is het belangrijk te kijken naar de haalbaarheid ervan en de termijn waarop de uitwerking van deze ideeën haalbaar is. Daarbij is het van groot belang om de verschillende belangen per idee af te wegen en te werken aan draagvlak voor deze projectideeën.

Er is een duidelijk verschil tussen de projectideeën welke op kortere termijn uitvoerbaar zouden kunnen zijn en welke projectenideeën mogelijk meer voorbereidingstijd vergen om uitgevoerd te worden.

Project als “Verhoging Bloemenrijkdom” en “Herstel en Onderhoudsproject Houtwallen en -singels” vergen veel voorbereiding. Bij deze projecten is het van belang vele grondeigenaren te betrekken en samen te brengen. Deze projecten zullen niet op korte termijn tot een concrete uitvoer worden gebrachte.

De projecten die hierboven genoemd zijn die mogelijk wel een goede kans maken om op (redelijk) korte termijn tot uitvoer te worden gebracht zijn:

- Ervenproject
- Fruitboomproject
- Dr. Larijweg (eventueel in combinatie met ervenproject)
- Project water vasthouden

Bij al deze projecten is het van belang om de juiste partijen samen te brengen, draagvlak te peilen en te creëren en de financieringsmogelijkheden te verkennen.

6.3 Vooruitblik en vervolgstappen

Vanuit de werkgroep Groen Oosteinde (contactgroep Oosteinde) wordt het ervenproject (eventueel in combinatie met het project Dr. Larijweg) genoemd als prioritair project vanuit dit inspiratiedocument. Dit project is gericht op particuliere en gemeentelijke gronden, waardoor er beperkte belangen zijn als het gaat om de uitvoer.

Vanuit Landschapsbeheer zullen we in nauwe samenwerking met de contactgroep vanuit het dorp “Groen Oosteinde” gaan werken aan een vervolg op het project Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek. Dit in de vorm van Streekbeheer, waarbij de betrokken groepen actief (met beperkte uren) ondersteuning blijven ontvangen vanuit Landschapsbeheer Drenthe. Alsmede door het initiëren van projectvoorstellen op basis van ideeën die vanuit dit inspiratiedocument naar voren zijn gekomen. Landschapsbeheer Drenthe zal hier als professionele partij de projecten uitvoeren in goede afstemming met de betrokken partijen uit het dorp.